

پہاڑی کتاب

5

پنجویں جماعت دے طالب علماں واسطے

دی جموں اینڈ کشمیر اسٹیٹ بورڈ آف اسکول ایجوکیشن

© جملہ حقوق بحق جموں و کشمیر اسٹیٹ بورڈ آف اسکول ایجوکیشن محفوظ ہیں

- ناشر کی پہلے سے اجازت حاصل کیے بغیر اس کتاب کے کسی بھی حصے کو دوبارہ پیش کرنا، یاداشت کے ذریعے بازیافت کے سسٹم میں اس کو محفوظ کرنا، یا برقیاتی، میکائیکی فوٹوکاپنگ، رکارڈنگ کے کسی بھی وسیلے سے اسکی ترسیل کرنا منع ہے۔
- اس کتاب کو اس شرط کے ساتھ فروخت کیا جا رہا ہے کہ اسے ناشر کی اجازت کے بغیر، اس شکل کے علاوہ، جس میں کہ یہ چھاپی گئی ہے، یعنی اس کی موجودہ جلد بندی اور سرورق میں تبدیلی کر کے تجارت کے طور پر نہ تو مستعار دیا جاسکتا ہے، نہ دوبارہ فروخت کیا جاسکتا ہے، نہ کرایہ پر دیا جاسکتا ہے اور نہ ہی تلف کیا جاسکتا ہے۔
- کتاب کے اس صفحے پر جو قیمت درج ہے وہ اس کتاب کی صحیح قیمت ہے، کوئی بھی نظر ثانی شدہ قیمت چاہے وہ ربر کی مہر کے ذریعے ماچھی ماسکی اور ذریعے سے ظاہر کی جائے، تو وہ غلط متصور ہوگی اور ناقابل قبول ہوگی۔

نگران : ڈاکٹر شیخ بشیر احمد، سیکریٹری، اسٹیٹ بورڈ آف اسکول ایجوکیشن

طباعت: پروفیسر رینو گو سوامی، جوائنٹ سیکریٹری سپلی کیشنز، و عملہ

معاون: سُریندر موہن مہاجن، ڈپٹی ڈائریکٹر اکیڈمکس

کنوینر: ڈاکٹر عزیز حاجی، اکیڈمک آفیسر

مؤلفین :

● ڈاکٹر مرزا فاروق انوار	● سید اقبال ملنگامی	● ڈاکٹر جہانگیر دانش
● راجاندر بونیاری	● ڈاکٹر عبدالحق نعیمی	● نثار حسین راہی
● شیخ خالد کرآر	● محمد یوسف مسعودی	● محمد سرور رحمان
● محمد جمیل دھنوروی	● خورشید احمد بٹل	● ڈاکٹر صابر مرزا

قیمت : روپے

دی جموں اینڈ کشمیر اسٹیٹ بورڈ آف اسکول ایجوکیشن

جموں اینڈ کشمیر اسٹیٹ بورڈ آف اسکول ایجوکیشن نے..... میں چھپوا کر ٹیکسٹ بکس سیکشن سے شائع کیا۔

تعارف

پہاویں جے مچ پہلاں ایہہ فیصلہ ہو گیا آسا جے مادری زبانوں کو اسکولوں مچ پڑھالنے دا بندوبست کیتا جلسی تہ اس سلسلے مچ کچھ ہک بنیادی اقدام وی کیتے گئے۔ تاہم اس سلسلے مچ ہن ہک اہم ترین پیش رفت ایہہ ہوئی اے کہ حکومت سُن پہلی جماعت تھیں ای مادری زبان کو پڑھالنے دے احکامات صادر کیتے تہ اس طراں اس مچ اہم تبدیلی کو اکھیاں اگے رکھ کا تہ ریاستی بورڈ آف اسکول ایجوکیشن نوویں سرے نصاب تیار کرنے دا کم ہتھ مچ کھدا اے تہ اے کتاب پنچویں جماعت دے پچیاں واسطے تیار کیتی۔

ہن بجائے پنچویں جماعت دے بچے اپنی مادری زبان پہلی جماعت تھیں ہی پڑھسن۔ اس اہم فریضے کو خوش اسلوبی نال نبھانے واسطے ماہر اُستاداں دی بہر حال ضرورت ہے تہ اس ضرورت کو پورا کرن واسطے بورڈ سُن پہاڑی بولنے آ لے اُستاداں دی تربیت واسطے لگے ہتھاں ای ورکشاپاں کرالنے دا بندوبست وی اپنے ذمہ کھدا ہے۔ اس دوران اُستاداں دی تدریسی تکنیک تھیں واقف کرالنے تھیں علاوہ پہاڑی رسم الخط دی جانکاری وی دتی گئی۔

بورڈ آف اسکول ایجوکیشن اپنی ادارتی ٹیم جس مچ جناب ڈاکٹر جہانگیر دانش، جناب سید اقبال ملنگامی، جناب ڈاکٹر مرزا فاروق انوار، جناب نثار حسین راہی، جناب ڈاکٹر عبدالحق نعیمی، جناب راجہ نذر بونیاری، جناب محمد سرور ریحان، جناب محمد یوسف مسعودی، جناب شیخ خالد کرآر، جناب ڈاکٹر صابر مرزا، جناب خورشید احمد بٹل، جناب محمد جمیل دھنوروی تہ جناب یاسر حمید سروال ہوراں دا بے حد ممنون ہے جنہاں بڑے تھوڑے وقفے مچ ورکنگ ڈرافٹ مرتب کیتا، تہ اس مسودے کو حتمی شکل دتی۔ اس سارے کم کو کامیابی نال ہم کنار کرن مچ جناب ڈاکٹر شیخ بشیر احمد، سیکریٹری جنوں اینڈ کشمیر اسٹیٹ بورڈ آف اسکول ایجوکیشن دی تندی، محنت تہ ذاتی دلچسپی تہ سی ڈی آر ونگ دے اسٹاف، شکیل احمد ڈار، نصیر بٹ، ضمیر احمد شاہ دی کوششاں دا وی بڑا دخل ہے۔

خاص طور ور اسیں اُردو دے معروف جواں سال شاعر تے گرافک ڈیزائنر جناب شیخ خالد کرآر ہوراں دے بے حد ممنون ہاں جنہاں اس کتاب تہ پہاڑی سیریز کو مکمل کرن مچ ذاتی دلچسپی، محنت تے انتھک لگن دا مظاہرہ کیتا۔

ایہہ کتاب ہک بنیادی کوشش ہے تہ اس مچ اجاں وی اصلاح دی گنجائش ہے، اس واسطے میں ذاتی طور اُپر عام لوکاں کو بالعموم تہ اُستاداں کو بالخصوص گزارش کردا ہاں جے اوہ اس کتاب کو ڈونگی نظر نال پڑھ کے کسے وی ایسی خامی ہو رکھی دی نشاندہی کرن تہ بورڈ کو اس تھیں واقف کرالنا تہ اگلے ایڈیشن مچ انہاں کمیاں کو سدھار یا جل سکا۔

پروفیسر دیش بندو گپتا

(چیئر مین اسٹیٹ بورڈ آف اسکول ایجوکیشن)

دوگلاں

حکومت جموں و کشمیر نے اس فیصلے فی خبر بہر حال پہاڑی زبان بولنے والے لوکاں واسطے کسے نعمت تھیں کہہٹ نیہہ سی کہ ہوراں زبانان نے نال نال پہاڑی زبان کی پہلی جماعت تھیں ای پڑھایا جاسی گا۔ ایہہ تاریخی فیصلہ اے تہ پہاڑی بولنے آ لے لوکاں نے اس فیصلے نا بڑے پیانے اُپر خیر مقدم کیتا ہے۔

ایہہ گل عالمی سطح اُپر تسلیم کیتی گئی ہے جے مادری زبان ساریاں تھیں موثر ذریعہ تعلیم ہونا ہے۔ تہ مادری زبان بچے فی تعلیمی نشوونما بچ وی اہم رول ادا کرنی ہے۔ بسم اللہ تھیں ای بچے کی مادری زبان بچہ تعلیم دینے نا ہک فائدہ ایہہ وی اے کہ بچہ اپنی ثقافت، تہذیب و تمدن تہ لوک ورثے تھیں چنگی طراں واقف ہوئی جانا ہے تہ اُس نے ذہن اُپر کسے قسم نا احساس کمتری حاوی نیہہ ہوئی سکنا تہ اسراں بچہ ہک ایسے ماحول بچہ پرورش پانا ہے جیہڑا اس فی اعتماد سازی بچہ بنیادی عنصر نا کم کرنا ہے اس واسطے ریاستی حکومت پہلی جماعت تھیں ای مادری زبان کی پڑھانے نا فیصلہ انشاء اللہ بھوں سو دمندا ثابت ہوئی گا تہ حکومت اپنے اس جرأت مند انداز قدم واسطے بہر حال مبارک فی مستحق ہے۔

اس کتاب فی ترتیب ویلے جہاں گلاں نا خاص کری تہ تھیاں رکھیا گیا ہے، اُنہاں بچہ حرفاں فی بناوٹ، لفظ بنانے نا فن، مشکل لفظاں فی بناوٹ تہ پہاڑی رسم الخط کی تدریسی اصولاں اُپر سکھانے نا بہتر قابل ذکر ہے۔ اس تھیں علاوہ پہاڑی کی اک مخصوص اواز دوہری ”بھہ“ ہک حرف نا بابت اکرئی دتا گیا ہے۔ اس نال اُردو اواز ”گھر“ نا متبادل حاصل کیتا گیا ہے، کیاں جے پہاڑی لکھنے ویلے اکثر اس اواز کی برتا پینا ہے، مثلاً گھر، گھوڑا، گھڑی کی ہُن اس بڑی اسانی نال کھھر، کھوڑا، کھھڑی لکھی تہ پڑھی سکے ہاں۔ اسے طراں ”ڑاں“ فی اواز واسطے ”ن“ حرف نا بادھا کیتا گیا ہے جس نال ہُن پانی، کھانی، پانی کی لکھی سکساں گے۔

پہاڑی فی تیسری کتاب فی ترتیب واسطے جیہڑی مدت درکاری اُس نا عشر عشر وی اس کمیٹی کی نیہہ ملی سکیا تہ بھوں کہہٹ مدت بچہ ایہہ کتاب مرتب کیتی گئی ہے اس واسطے ایہہ احتمال ضرور باقی ہے جے کجھ ہک کیاں وی اسراں نیاں ضرور ہوں جنہاں اُپر فیروی نظر مارنے فی لوڑ ہے۔ بہر حال اُمید ہے جے اُستاد حضرات تہ دوسرے پڑھے لکھے مہربان اپنے قیمتی مشوریاں تھیں بورڈ کی نوازن گے تاں جے کتاب نا گلا ایڈیشن مزید بہتر صورت بچہ باندے آئی سکے۔

ڈاکٹر شیخ بشیر احمد

(سیکرٹری اسٹیٹ بورڈ آف اسکول ایجوکیشن)

ترتیب

صفحہ	عنوان	نمبر
iii	تعارف	i
iv	دوگلاں	ii
01	دُعاء	01
03	حمد	02
05	ترے کہانیاں (۱) انصاف پسند بادشاہ	03
07	(۲) جمشید تہ چشمہ	04
09	(۳) دارے دی کہانی	05
12	پیغام	06
17	چیترا	07
18	بناں بیچ	08

20	چڑیاں دی دُنیا	09
27	چین دی عظیم کندھ	10
36	واحدتہ جمع	11
37	اساہڑے تہوار	12
43	نعت پاک	13
45	بے وقوف لکڑ	14
49	ساری دنیا اک گراں	15
53	جنگل	16
56	دوست نے ناں ایک چٹھی	17

دعا

رحمت دا مینہ پا خدایا باغ سُکا کر ہریا
بُوٹا آس اُمید میری دا کردے میوے بھریا

مٹھا میوہ بخش اجیہا قدرت دی گھت شیری
جو کھاوے روگ اُس دا جاوے دور ہووے دلگیری

سدا بہار دینیں اس باغے کدے خزاں نہ آوے
ہوون فیض ہزاراں تائیں ہر پھکھا پھل کھاوے

بال چراغ عشق دا میرا روشن کردے سیناں
دل دے دیوے دی روشنائی جاوے وچہ زمیناں

نعمت اپنی دی گجھ مینوں بخش شناساں پاواں
ہمت دے دے لے نون تیرا شکر بجالیاواں

اول دے دل جس وچہ ہون سچے سُخن خزانے
لعل جواہر کڈھ کڈھ دیوے قوت بخشے زبانی

(میاں محمد بخشؒ)

نوٹ: اُستاد اس کلام کونوں سمجھن پنج طالب لمان دی مدد کران

حمد

اول حمد ثنا الہی جو مالک ہر ہردا
اُسدا نام چتارن والا ہر میدان نہ ہردا

کام تمام میسر ہوندے نام اوہد اچت دھریا
رحمیں سگے ساوے کردا قہروں ساڑے ہریاں

قدرت تھیں جس باغ بنائے جگ سنسار تمامی
رنگ برنگے بوٹے لائے کجھ خاصے کجھ عامی

اکناں دے پھل مٹھے کیتے پت انہاندے کوڑے
اکناں دے پھل کاری آون نفعے پھلانڈے تھوڑے

(میاں محمد بخشؒ)

ایس عجائب باغے اندر آدم دا رُکھ لایا
معرفت دا میوہ دے کے واہ پُھلدار بنایا

رحمت دا جد پانی لگا تاں ہويا ایہہ ہریا
ہر ہر ڈالی تے پھل پایا سر دھرتی جد دھریا

واہ واہ خالق سرجن ہارا مکاں جن انساناں
اربع عناصر تھیں جس کیتا گونا گوں حیواناں

حکم اوہدے بن لکھ نہ ہلدا واہ قدرت دا والی
جیا جون نگاہ اوہدی وچہ ہر پتر ہر ڈالی

(میاں محمد بخشؒ)

نوٹ: اُستاد اس کلام کو سمجھن پنج طالب علماں دی مدد کران

انصاف پسند بادشاہ

آکھیا جلد اہے جے کسے ملک پنج اک منصف مزاج بادشاہ آسا۔ اوہ معمولی موٹے چھوٹے پلے لیند آسا۔ کسے سُن اُس کولوں پچھیا:

”اے بادشاہ! تہاں کو تہ ملک چین دا قیمتی ریشمی کپڑا لینا چاہیدا۔ ایہہ معمولی

کپڑے تہاں کو زیب نہیہ دیندے“

بادشاہ سُن جواب دتا:

”وجود ٹھکھنے واسطے ایہہ کپڑا کافی ہے ہورا اگر اس کولوں قیمتی ہوے تہ زیبائش تہ

فضول خرچی ہے۔ میں رعایا کولوں لگان اس واسطے وصول نہیہ کردا کہ اپنے تخت تہ تاج دا بناؤ

سنگار کراں۔ اگر میں کالسریاں دی طراں قیمتی کپڑے تہ زیور لان لگ پیواں تہ دشمنان دا

مقابلہ کس طراں کرساں؟ ماہڑے دل پنج وی چنگے کپڑیاں دی خواہش ہوندی ہے۔ لیکن

سرکای خزانہ صرف ماہڑا نہیہ ہے۔ اس پنج لشکر تہ فوجیاں دا وی حصہ ہے۔ ایہہ بادشاہ دی

سجاوٹ واسطے نہیہ ہے۔ رعایا بوٹے دی طراں ہے۔ اگر تہیں اس دی دیکھ رکھ کرو تہ تہیں

اسدے پھل کھاسکدے ہوا اگر تہیں اس کو جڑ بچوں اکھاڑ دیسو تہ تہیں اپنے اُپر ظلم کرسو

گے۔ دُنیا پنج اوہی لوک کامیاب ہوندے ہین جیہڑے کمزوراں تہ ظلم نہیہ کردے تہ آپ

دُکھ چاکے دوپاں کو آرام پچچاندے ہین۔

اوہ بند ایہہ گل سُن کے چپ ہو گیا۔

انصاف پسند بادشاہ

پڑھو سمجھو:

انصاف پسند : انصاف پسند کرنے والا، انصاف کرنے والا

زیبائش : سجاوٹ

لشکر : فوج

رعایا : لوگ

سمجھوتہ جو اب دیو:

کسے سن بادشاہ کو کے آکھیا؟

بادشاہ سن کے جواب دتا؟

انہاں لفظاں دے جملے بناؤ:

زیبائش

فضول خرچی

معمولی

مصنف مزاج

بادشاہ

خواہش

خزانہ

بناؤ سنگار

تاج

تخت

ریشمی

چین

پھل

آرام

سجاوٹ

جمشید بہ چشمہ

ایران نے ملک بچ جمشید ناں نا اک بادشاہ ہو گزریا ہے۔ اک واراوہ اک چشمہ (اُماہو پانی) اُپر گیا ہو ر اُتھے بیٹھ کے نظارہ کرنا رہیا۔ جد اُتھوں اُڑ پیا تہ ہک پتھر چک کے اُس نے اُپر لکھ کے پانی نے کنڈھے لا چھوڑیا:

”اس چشمہ نے کنڈھے اساں جیئے کنیں لوکاں اکھیاں کھولیاں پر جد اکھیاں بند ہویاں تہ اُتھوں چپ چپتے رخصت ہوئی گئے۔ اساں سُن طاقت تہ زور نے نال حکومت تہ حاصل کیتی پر اپنے نال اس کی قبر بچ نیہ لے جا سکے۔ اس واسطے اگر تگی کسے دشمن نے اُپر قابو حاصل ہووے تہ اُس کی موت نے گھاٹ مت چاہڑو۔ لیکن کدے زندہ رہ کے (تواہڑی وجہ نال) پریشان ہے تہ اُس کولوں بہتر ہے کہ تو اُس نا خون اپنی گردن اُپر کہنیں“

جمشید بہ چشمہ

2

پرٹھو سمجھو:

ایران دے ملک دے بادشاہ دا کے ناں آسا؟

بادشاہ چشمہ اُپر بیٹھ کے کیہہ کردا آسا؟

اُس پتھر دے اُپر کے لکھیا؟

سمجھوتہ جو اب دیو:

خالی جگہوں کو مناسب لفظاں نال پھرو:

ایران دے ملک بچ..... ناں دا اک بادشاہ ہو گزریا ہے

(جمشید، رشید، مجید)

س چشمہ دے کنارے اساں جے کنیں لوکاں نے اکھیاں کھولیاں پر جدا اکھیاں بند ہویاں

اں..... رخصت ہو گئے

(چپ چپتے، رورو کے، ہسی خوشی)

لیکن کدے دشمن زندہ رہ کے..... پریشان ہے تہ اُس توں بہتر ہے کہ تُوں اُس نا

خون اپنی گردن تہ کہنیں“

(تیرے ناں دے نال، تو اہری وجہ نال، تیرے نال)

انہاں لفظاں دے جملے بناؤ:

ایران

نظارا

پتھر

چشمہ

جمشید

بہتر

گردن

خون

دشمن

قابو

دارے دی کہانی

اک واری دارا (ایران دابادشاہ) شکار کھیڈن جنگل بچ گیا۔ اوہ اک ہرنی دا پچھا کردے کردے اپنے لشکر کولوں مچ دُور نکل گیا۔ کجھ دُور اُس کو اک پہھالا (مال بچھا چرانے والا) نظر آیا جیہڑا دوڑ دا دورا اس دے کول آپچیا۔ دارا سُن دل بچ سوچیا جے ایہہ کوئی دشمن ہی ہوسی۔ ایہہ سوچ کے اُس سُن تیر کمان بچ فٹ کیتا تہ اُس کونشانہ بنان لگا۔ پہھالے سُن ایہہ دکھ کے دوہائی بائی:

”حضور! یہہ تسیں کے کر رہے ہو؟ میں تہ تَسدے کہوڑیاں دی دیکھ رکھ کر داہاں تہ مچ دناں تُوں اس

خدمت بچ لگا داہاں۔ تَساں کو کہلا دکھ کے تَساں دی خدمت تہ حفاظت واسطے آیا ہاں“

ایہہ سُن کے بادشاہ سُن سکھ داسا کہداتہ اُس خوش ہو کے اُس کو آکھیا:

”قسمت سُن تیری مدد کیتی ورنہ میں نہ کمان کونشانے واسطے کھچ ہی رہیا آساں“

اُس سُن جواب بچ ہتھ جوڑ کے آکھیا:

”تَساں ٹھیک فرمایا پر اگر اجازت ہوے ہک عرض کراں“

”شوق نال آکھو“ بادشاہ سُن جواب دتا

”بادشاہ سلامت“ اُس سُن آکھیا: ”کسے بادشاہ واسطے ایہہ صحیح نیہہ کہ اوہ دوست تہ دشمن بچ فرق کرے۔

تَسیں مگو وار وار دکھ چلے ہور کہوڑیاں دا حال چال پچھدے رہے ہو، اس وقت جد میں تَساں دے سامنے آیا

آساں تَساں مگو پچھیا نیہہ۔ مگو دیکھو میں ہزاروں کہوڑیاں بچوں اپنے کہوڑے کو پچھان کے کڈھ سکدا ہاں“

دارا ایہہ سُن کے مچ خوش ہو یا تہ اس بندے کو انعام دین دا حکم دتا۔

3 دارے دی کہانی

پڑھو سمجھو:

اس کہانی بچ جس بادشاہ واذ کر ہے اُسدا کیہہ نال سی؟
اوہ کس ملک دا بادشاہ آسا؟
بادشاہ اُس تہاڑے جنگل بچ کے کردا آسا؟
بادشاہ نے اُس بندے دا کیہہ سمجھ کے نشانہ لیا؟
بادشاہ سُن آخر بچ بندے نال کیہہ سلوک کیتا؟

سمجھوتہ جواب دیو:

انہاں لفظاں دے جملے بناؤ:

حضور	جنگل	ہرنی	شکار
ساہ	سکھ	خدمت	حفاظت
انعام	عرض	نشانہ	کمان

اسداجسم

اسدے جسم بچ کئی طراں دے انگ ہین، کجھ ایسے جیہڑے اساں کو سدے ہین مثال دے طور اُپراکھیاں، کن، ٹھڈ، نک، سر وغیرہ پر کجھ انگ ایسے وی ہین جیہڑے اساں کو سدے نہیں۔ مگر اسدے جسم دے نظام کو چلان بچ انہاں دا بچ تہ بڑا رول ہوندا ہے

آؤ انہاں انگاں دا جائزہ کھندے ہاں

دل: دل اسدے جسم بچ دوران خون دے نظام کو چلان داکم کردا ہے۔ دل ہی اصل

بچ اسدے جسم داسارا نظام دل ہی چلاندا ہے۔

سر: دے بچ دماغ ہوندا ہے جیہڑا سارے نظام کو کنٹرول کردا ہے کوئے وی انگ

اسدے حکم توں بغیر حرکت نیہہ کردا۔

معدہ: معدہ اسدے جسم بچ غذا کو ہضم کرنے داکم کردا ہے

گردے: گردے دو ہوندے ہین، اک بچے پاسے تہ دوا کجھے پاسے۔ انہاں داکم

اسدے جسم بچ خون کو صاف کرنا، فضول مادے کو الگ کرنا تہ پانی خارج کرنا ہے

جگر: جگر داکم ہے کہ اوہ اسدے جسم بچ خون بنان داکم کردا ہے

پھپھرے: پھپھرے اسدے جسم بچ تازہ ہوا (آکسیجن) رکھنن جلدے ہین تہ باسی

ہوا (کاربن ڈائی آکسائیڈ) باہر کڈھنے ہین۔

پیغام

کسے کی تنگ نہ کسے سنگ شرارتاں کریو
 تُس اپنے سبق سنگ اے بچیو محبتاں کریو
 ادب آداب نوازش سکھی تے تُس علموں
 علم نبود جتھے اُتھے علم نیاں بارشاں کریو

نہ ہوئی سکن جیہڑیاں پوریاں کدھرے
 ایتھیاں پیدا دلاں بچ نہ خواہشاں کریو
 پُھلاں نی سچ جے ملسی کنڈیاں نے چُب چہلی
 دلاں کی لائی پڑھیو خوب مختاں کریو

بڑا ہنیر ہے غربت نا چار پاسے فر
علم نی لو سنگ کھر کھر بچ تابشاں کریو

ترقی کری تے ایہہ زمانہ لنگھنا جانا
تُس اس تھیں ہو روی بدھنے نی کوششاں کریو
ایہہ چن تارے اشمان کسے نی نیہہ ملکیت
چنے ور جائی تہ تَس وی رہائشاں کریو

چو فیری لایو جے اپنے کہہنے کہہنے بوٹے
ختم آلودگی، نالے آلائشاں کریو
فضا کی تازگی ہواواں کی زرگی دیسی تہ
مہیا بچو ماحول کی آسائشیاں کریو

ایہہ عہد سائینس تہ ٹیکنالوجی نا ہے جے عہد
پڑھی تے تے وی تجربے تہ حکمتاں کریو
میں سچ گلائی تہ رخصت ہاں منگنا صابر
سبق تھیں اپنے کدے تے نہ غفلتاں کریو

ڈاکٹر صابر مرزا

پرٹھو سمجھو:

نوازش	:	مہربانی، کرم
نبود	:	نابود، کوئی چیز جیہڑی ختم ہوئی دی ہے
تابشاں	:	تابش دی جمع، روشنی، روشنیاں
رہائش	:	رہائش دی جمع، رہنا، قیام کرنا، ٹھہرنا
آلودگی	:	گندگی، ملاوٹ، میل
نرگی	:	نرم، نرمی آلا
فضا	:	چار چو فیری، ہوا
آسائشاں	:	آسائش دی جمع، سہولتاں، آرام
حکمتاں	:	حکمت دی جمع، عقل مندی
غفلتاں	:	غفلت دی جمع، بھلیکھا، لا پرواہی

سمجھوتہ جواب دیو:

خواہش	خوب	علم	ادب	آداب	ہنیر
غربت	ترقی	زمانہ	اشمان	چو فیری	ملکیت
فض	عہد	سائینس	ٹیکنالوجی	ماحول	رخصت

پڑھو سمجھو:

واحد تے جمع بنان دی مثال:

جمع	واحد
چرخے	چرخہ
چمنیاں	چمنی
لڑکیاں	لڑکا
کتاباں	کتاب

سمجھو تے جواب دیو:

ہن تسیں جمع دے واحد دسو:

مختاں	آساں	رہاں	تاباں
بارشاں	کوششاں	غفلتاں	حکمتاں

آیا چیتڑے پیرے داند

جیندیاں جیاں آئی بہاند

ٹھونڈھاں ہلاں تہ سمیان

کتیا برفو مچ زیان

آیا چیتڑے پیرے داند

ہوئی نیلی ڈالی ڈالی

پھلاں پتراں سُرعت سمہالی

دسدے نیلے سب مدان

آیا چیتڑے پیرے داند

چیتڑے

رہا شروع ہوئی زمینداری

بنھن داند وارو واری

لوکاں زمیاں داہر تھیان

آیا چیتڑے پیرے داند

کریم اللہ قریشی

بناں پنچ

بوٹے لکھ ہزار بناں پنچ
لگ گیا ہک ہزار بناں پنچ

کپ کپ بوٹے ٹالے چاہڑے
بن گیا ہک کوہسار بناں پنچ

چا بوٹے سب کہراں کو آندے
لٹیا اک سنسار بناں پنچ

اگ لائی تہ جنگل ساڑیا
بن گیا ہک لوہساڑ بناں پنچ

ہر کوئی کردا ہے من مانی
بن گئے سب سردار بناں پنچ

محمد رفیق پروانہ

پڑھو سمجھو:

بوٹے	لکھ	ہزار	کوہسار	سنسار
جنگل	لوہسار	اگ	من	سردار
بازار	سردار	من مانی	بن	کھر

سمجھوتہ جواب دیو:

اس نظم پنج شاعر کیہ پیغام دیندا ہے؟
بن پنج لکھ ہزار بوٹے ہن فروی بن بازار جیا کیوں ہے؟
بن بچوں کس بوٹے کپ کپ کے خالی کیتے؟

شاعر دا S پیغام ہے کہ جنگل بچاؤ جے زنگی قائم رہ سکے

چڑیاں دی دُنیا

آؤ اچ چڑیاں دی دُنیا دی سیر کردے ہاں۔ رنگا رنگ چڑیاں اَسدی دُنیا کو مَچ سوتنی بنانیاں ہن۔ تے نال ہی اَسدی زندگی واسطے فائدہ مند وی۔ اس مضمون مَچ اس کُجھ ہک چڑیاں جیہڑیاں اَسدیاں علاقیاں مَچ ہوندیاں ہن، دے بارے مَچ پڑھساں۔ تہ انہاں دے رہنے دی جگہ، ایہہ کیہہ کُجھ کھاندیاں ہن، تہ کس قسم تے آہلنیاں مَچ رہندیاں ہن، تہ کس موسم مَچ ہوندیاں ہن اس بارے مَچ بھی پڑھسو۔

نکی چڑی کو چٹی چڑی تے گوریاتے انگریزی مَچ (Sparrow) دی آکھدے ہن۔ آبادی بلکہ اساں دے کہراں مَچ اُساں کو ایہہ چڑی بڑے مزے دے نال اڈدی پھر دی دسدی ہے۔ کدے کدے تہ ایہہ چڑی اساں کو مَچ پریشان وی کردی ہے۔

ایہہ چڑی ہمیشہ جوڑے مَچ دسدی ہے۔ تہ کہلی کہٹ بدھ ہی نظر آندی ہے۔ انہاں دے مَچ جوڑے اک وار ہی اپنے آہلنیاں تہ رہنے آلیاں جگہاں بچوں نکلدے ہن۔ مٹی رنگ دیاں انہاں چڑیاں دے مورتے پراں اُپر ملے جلے چٹے تے کالے رنگ دے نشان ہوندے ہن تہ سامنے سفید پوٹا ہوندا ہے۔

ایہہ چڑیاں اناج، کیڑے مکوڑے تہ مَچ نلکے تہ نرم پودے کھاندیاں ہن۔ اساہڑے کہراں مَچ پکپیا دا کھانا وی انہاں چڑیاں کو مَچ پسند ہے۔

انہاں چڑیاں کو جتھاں جگہ ملدی ہے اُتھے ایہہ اپنا آہلناں بنا کہندیاں۔ کھڑکی دے اُپر، پردے دے پچھے، الماری دے اُپر، چھت تہ کڑیاں دے بشکار، کہادی بلی اُپر، کونے مَچ، بشکار، روشن داناں مَچ، تے پرانے سامان مَچ ہر جگہ اپنا آہلناں بنا کہندیاں ہن۔

ایہہ مادہ چڑی انڈے دیندی ہے تہ ہک سال مَچ کئی واری انڈیاں بچوں پچے تاردی ہے۔

کاگ

کاگ کی انگریزی بچ Crow بھی آکھنے ہن۔

ایہہ اسان نے علاقیاں بچ مچ پایا جانا ہے۔ جتھاں

کدے وی انساناں نی بستی ہونی ہے اُتھے کاگ وی ضرور
نظر آچھنے ہن۔ کاگاں کی انسان ناگماہنڈ مچ پسند

ہے۔ کاگ دو قسم نے ہونے ہن۔ اک کہرنا کاگ یعنی کہر یلو کاگ تہ دو جا جنگلی کاگ۔ کہر آلا کاگ کالا تہ ہونا
ہے لیکن اس دی گردن دارنگ ادھا کالا تہ سفید قسم دا ہونا ہے جد کہ جنگلی کاگ سرتوں پیر تک اک دم کالا ہونا
ہے تہ اس نا وجود بھی کہر یلو کاگ نے مقابلے بچ بڑا ہونا ہے۔

کھان نے ناں اُپرویسے تہ ایہہ سب کجھ کھالینے ہن۔ پر جو کجھ اس کھانے ہاں کاگ کو مچ پسند
ہے۔ اسے جب نال کاگ پوری تہیاڑا ساہڑے محلے پڑوس نے چکر لانا رہنا ہے۔

رات گزارنے کاگ کسے اکہلے بوٹے اُپر جمع ہوئی جانے ہن تہ سویرے لو ہونیاں ہی ”کائیں

کائیں کرنیاں“ اُتھے ہی چلے جانے ہن جتھاں پہلے تہیاڑے سن۔

کاگ اک سمجھدار، چلاک تہ ہشیار پرندہ ہے۔ اساہڑے کہراں بچوں کھانے پینے آلیاں چیزاں تہ
چمکدار ہور کجھ سوہنیاں چیزاں چک کے لے جان بچ کاگ کی مچ مزا اؤنا ہے۔ پہانویں اوہ کوئے زیور ہی کیوں نہ
ہووے۔ بچے نی کھڈیاں، چمچے یا صبون نی ٹکی۔ لیکن جس ویلے اُس کی پتہ لگنا ہے کہ ایہہ کھان نی چیز نیہہ اوہ اُس
کی چھوڑ دینا ہے۔ کاگ ہر طراں نے خطرے کی بڑی جلدی پچھان لینا ہے۔ تہ کائیں کائیں کری اپنی زبان بچ
دوے کاگاں کی وی چوکنا کر چھوڑنا ہے۔

کسے اُچے بوٹے نے دو ڈاہلیاں بٹکار کاگ اپنا آہلنا، نکلیاں نکلیاں شاخاں اُپر بنا لینا ہے۔ ایہہ اپنا آہلنا پراں نے نال تہ نکلیاں نکلیاں لیراں نے نال بنا لینا ہے۔ کدے کدے اگر اس کو کوئی تاروی لہج جانی ہے تہ اس نا استعمال وی کر لید ا ہے۔ اس نا آہلنا باہروں تہ بڑا ڈنگا یہڈا دسنا ہے پر اندروں بڑا صاف تہ چنگا ہونا ہے۔

کاگنی ترے تُوں پنج انڈے دینی ہے۔ انڈیاں نارنگ تھوڑا جیا نیلا ہونا ہے۔ جس نے اُپر مٹی رنگ نے داغ ہونے ہین۔ نزد تہ مادی دوئے باری باری بچیاں نی دیکھ بھال کرنے ہین۔ اُساں نے پہاڑی علاقے پنج کاگ نے کئی گیت تہ کہاوتاں بھی بنیاں نیاں ہین۔ جہاں کی پہاڑی علاقے پنج بولیا جانا ہے۔

مور

مور اسدے ملک دا قومی پرندہ ہے۔ اس کو انگریزی بچ (Peacock) آکھدے ہین۔ مور بچ خوبصورت تہ شان آلا پرندہ ہے۔ رنگ برنگی خوبصورت لمی دم اس ویلے بچ چنگی لگدی ہے جس ویلے ایہہ اُس کو پکھے دی طراں کھلیار کے نچدا ہے۔ اس دی دمڑی کہٹ بدھ 4 فٹ لمی ہوندی ہے جس دے پنکھ ہرے رنگ دے ہوندے ہین تے انہاں دے بشکار نیلے رنگ دی اکھ ہاروں اک شکل بنی دی ہوندی ہے جس دے چارے پاسے اک سنہرے رنگ دا چھلا ہوندا ہے۔ ہریالی آلا رنگ اس دے سر اُپر اک تاج وی بنا چھوڑدا ہے۔

مور دے مقابلے بچ مورنی دی دمڑی بچ نکئی ہوندی ہے تہ اس دے پروی مور بے سوہنے نیہہ ہوندے اسد رنگ وی مور دے مقابلے بچ بکھرا ہوندا ہے۔

مورنی جھنڈاں بشکار زمین دے اُپر اپنے پیراں دے نال اک گھڈ کڈھ کے اس بچ کجھ سکیاں لکڑیاں رکھ کے ہک مندا جیا آہلنا بنا لیندی ہے۔ جس بچ سیال دے موسم بچ ایہہ 3 توں 5 چٹے رنگ دے انڈے دیندی ہے۔ مور اناج، بوٹیاں دیاں نرم شاخاں، کیڑے مکوڑے، سلاٹڈے تے کدے کدے سپ تے بچھو وی کھا گیندا ہے۔ مور انسانی بستیاں دے کول کال وی اپنا آہلنا بنا کھندا ہے۔ کجھ لوک اس کو آرام دے نال پال کھندے ہین۔

کوئل

کوئل کو انگریزی بچ (Koel) آکھدے ہین۔ ایہہ ساریاں پرندیاں بچوں سب کو لوں سُرلی تے مٹھی
 اواز ”کو، کو، کو“ دی وجہ نال مچ مشہور ہے۔ شاعراں تہ قلمکاراں داپسندیدہ پرندہ ہے۔ بہار داموسم آندیاں ہی سویرتوں
 شام تک کوئل دی کوکودی سونہی اواز سننے کو لبھدی ہے۔ جتھا سیال شروع ہو یا کوئل غائب ہو گیندی ہے۔ کیاں کہ سیال
 شروع ہوندیاں ہی ایہہ گرم علاقے بچ اڈ گیندی ہے۔

کوئل دے بچ اک عجیب گل ایہہ ہے جے ایہہ کدے وی اپنا آہلناں نیہہ بناندی۔ بہار دے موسم بچ مادہ
 کوئل کاگ دا آہلنا لوڑدی رہندی ہے تہ موقعہ ملدیاں ہی اُتھا انڈے دے دیندی ہے تہ بچاری کاگنی تہو کھا کھا گیندی
 ہے کیوں کہ اُسدے انڈے تہ کوئل دے انڈے اک ہی رنگ تہ سا نر دے ہوندے ہین۔ کاگنی نہ صرف کوئل دے بچے
 تار دی ہے بلکہ اپنے بچیاں دے نال نال کوئل دے بچیاں دے منہ بچ بھی دانہ بہندی رہندی ہے۔

نر کوئل چمکدار کالے رنگ دا ہوندا ہے۔ تہ اس دی اکھیاں دے چار چو فیری پیلے رنگ دا اک چھلا جیا بنیادا
 ہوندا ہے۔ مادہ کوئل اپنے نر کوئلوں بالکل بکھری مٹی رنگ دی ہوندی ہے تہ اسدے وجود اُپر چٹیاں تھاریاں تہ داغ
 بنے دے ہوندے ہین۔

کوئل کو بڑے بڑے تہ کہنے بوٹیاں اُپر رہنا مچ پسند ہے۔ اسدے ملک تہ اسدی ریاست بچ کوئل ہر
 پاسے نظر ایندی ہے۔

کوئل دی غذا پھل تہ کیڑے مکوڑے ہین۔

ہُن تسیں انہاں سوالاں دے جواب دیو:

چڑی کو انگریزی بچ کیہہ آکھدے ہین؟

چڑی زیادہ تر کتھار ہنا پسند کردی ہے؟

چڑی دی غذا کیہہ ہے؟

چڑی اپنے آہلنے کتھابنیدی ہے؟

مادہ چڑی سال بچ کتنی بار انڈیاں بچوں بچے تاردی ہے؟

سمجھوتہ جواب دیو:

کاگ کو انگریزی بچ کیہہ آکھدے ہین؟

کاگ کتھار ہنا پسند کردا ہے؟

کاگ کتنی قسم دے ہوندے ہین؟

کاگ دی پسندیدہ غذا کیہہ ہے؟

کاگ رات کتھا گزاردے ہین؟

کاگ آسدے کہراں بچوں کیہہ چیزاں چک کے کہن گیندا ہے؟

کاگ اپنا آہلنا کتھابناندا ہے؟

ہن تسیں انہاں سوالاں دے جواب دیو:

اسدے ملک دے قومی پرندے دا کے ناں ہے؟

مور کو انگریزی پنج کیہہ آکھدے ہین؟

موردی دمری کتنی لمی ہوندی ہے؟

مور اپنا آہلنا کتھا بنیندا ہے؟

مورنی کس موسم پنج تہ کتنے انڈے دیندی ہے؟

سمجھوتہ جواب دیو:

کوئل کو انگریزی پنج کے آکھدے ہین؟

کوئل کس دے آہلنے اُپر قبضہ کر کہندی ہے؟

کوئل دے بچیاں کو کون پالدا تہ غذا دیندا ہے؟

کوئل کو کتھا رہنا چُ پسند ہے؟

کوئل دی غذا کے ہے؟

چین نی عظیم کندھ

(دیوارِ چین)

اساہڑے گماہنڈی ملک چین نے بارے بچ تئس کہہ جانندے ہو؟ تئساں چین ناناں تہ ضرور سُنیا ہوسی۔ کیا تئساں 'چین نی کندھ' یعنی دیوارِ چین (چین نی عظیم دیوار) دے بارے بچ سُنیا ناہے؟ آواج تئساں کی دیوارِ چین نے بارے بچ دساں۔

چین دی راجدھانی بیجنگ نے شمال بچ تائی ہاسنگ شان ناں کی پہاڑاں ناک لما چوڑا سلسلہ ہے۔ انہاں ہی پہاڑاں نے اُپر سپ نی طراں لکیراں ہاروں چین نی اوہ عظیم کندھ کھنڈی دی ہے۔ جیہڑی دُنیا بچ دیوارِ چین دے ناں نال مشہور ہے۔ ایہہ اوہ کندھ ہے جیہڑی دُنیا بچ انسان نے ہتھوں بنی دی سبھاں کولوں لمی کندھ ہے۔ جیہڑی چین نے مغربی علاقے بچ واقع حیا گوان قلعے بچوں شروع ہونی ہے۔ ریگستاناں، مرگاں، ماہلاں تہ جنگلاں بچوں گزرنی ایہہ کندھ مشرق بچ واقع کوریانی سرحد تک جا پھچدی ہے۔ اس نی لمبائی کہٹ بدھ دو ہزار میل (یعنی تن ہزار دو سو کلومیٹر) ہے۔ اگر اس دے نال جڑی دیاں دو یاں کندھاں کی وی شامل کیتا جائے تہ اس نی لمبائی دگنی ہو جاندی ہے۔ یعنی چار ہزار میل جس دے ہر دو سو گز دے اُپراک چوکی بنی ہوئی ہے تاکہ اُتھوں چوکیداری ناکم کیتا جاسکے۔

تُساں نے دل بچ ایہہ سوال ضرور پیدا ہو یا ہوسی کہ اتنی لمی چوڑی کندھ آخر کس بنائی تہ
 کتیاں بنائی؟ اس نی کہانی وی بڑی دلچسپ ہے۔ اج کولوں کہٹ بدھ ترے ہزار سال پہلاں
 چین نیاں الگ الگ ریاستاں نے اپنے علاقے کی دشمن کولوں بچان واسطے چار چو فیری
 کندھاں بنوائیاں سن۔ تاکہ حملے تہ لڑائی کولوں بچ سکن۔ حضرت عیسیٰ نی پیدائش کولوں دوسوا کی
 سال پہلاں اک شہزادے قین نے چھ ریاستاں کی ملا کے اک ملک بنایا تہ چین ناشہنشاہ ہون نا
 لقب۔ ”قین شی ہوانگ“ حاصل کیتا۔ اس نے شمالی کندھاں کی چھوڑ کے باقی کندھاں روٹیاں
 تہ دشمن کولوں اپنی ریاست کی بچان واسطے کندھاں مکمل کروایاں۔ قین شی ہوانگ نے اس کم
 اُپر اپنے اک جنرل ”ینگ تیان“ کی لایا جس سُن ترے لکھ جواناں دی مدد نال نال ایہہ کم پورا
 کرن داپکا ارادہ کر لیا۔ نوؤں سال بچ کہٹ بدھ دس لکھ مزدوراں نے اپنے کہراں توں دور رہ
 کے اس کندھ کی مکمل کیتا۔ اس کندھ کی بنان نے کم بچ قیدیاں کی وی شامل کیتا گیا جنہاں نے سر
 نے بال صاف کر کے انہاں نے گلے بچ طوق باہے ہوئے سُن۔ اسراں اس کندھ نے بنان
 دوران اوہ اپنی قیدنی سزا بھگت رہے سن۔ آکھنے ہین جے دیوار بنان نے دوران ہزار ہا مزدور
 حادثیاں بچ یا مارے گئے۔ جنہاں لاشاں دیوار نی نیں بچ دفن کر دتیاں گیاں۔ اس علاقے بچ
 جیہڑے لوک گیت مشہور ہن انہاں بچ کجھاں مزدوراں نے ناں تہ انہاں نیاں مصیبتاں نیاں
 کہانیاں بیان کیتیا گیاں ہن۔

اج نے دور بچ پہاڑاں تہ ریگستاناں بچ بنان داکم اُتنا مشکل نیہہ ہے جتنا کہ گجھ سو سال
 پہلاں سا۔ اس ویلے تہ مشیناں سن تہ نہ ہی اج نے دور نے نویں ہتھیار تہ گڈیاں۔ پنجاہ پنجاہ کلو

نے پہاڑ مزدور اپنی پٹھ اُپر چائی تہ ٹرنے سُن۔ زیادہ پہاڑیاں چیزاں کی دوچار مزدور مل کے چانے سُن تہ فرانہاں کو پہاڑنی چوٹی اُپر لے جانے ناکم ہو روی مشکل ہونا سا مگر بادشاہ نے حکم دی خلاف ورزی کوئی نیہہ سی کر سکنا۔

اس کندھ اُپر تھوڑے وقفے نے نال تختیاں لگیاں ہوئیاں ہین جنہاں اُپر بنان آلے انجینراں تہ مستریاں نے ناں لکھے ہین۔

اس کندھ نی اُچائی چوڑائی ہر جگہ اک جیسی نیہہ۔ کسے جگہ کہٹ تے کسے جگہ بدھ ہے۔ ہر دو سو گز نے فاصلے اُپر چوکیاں بنیاں ہوئیاں ہین جنہاں پنج سون نے سامان رکھنے نی جگہ وی ہے۔ تہ ایسا انتظام کیتا گیا سی کہ 24 گھنٹیاں نے اندر کوئی سینہا (پیغام) اک پاسے تھوں دوئے پاسے تک پہنچایا جاسکے۔ پیغام پیچنے واسطے اک تہ تہوئیں نے اشارے وی مقرر کیتے گئے نے سن۔ چین نی کندھ ساری گلاں نے باوجود اک عجیب و غریب چیز ہے تہ اسے واسطے اس کی دُنیا نے عجوبیاں پنج شمار کیتا جاندا ہے۔

جملیاں بیچ استعمال کرو

کندھ	چین	سلسلہ	سرحد	عظیم
طوق	حملے	لکیر	ریاست	شہنشاہ
عیسیٰ	پیغام	شمال	جنوب	قیدی
خلاف ورزی	پھاڑ	شمار	انجینئر	عجوبہ

سمجھوتہ جواب دیو:

چین دی عظیم کندھ اس ملک دے کپڑے علاقے بیچ واقع ہے؟
 اس کندھ دی لمبائی کتنی ہے؟
 ایہہ کندھ اج توں کتنے سال پہلاں بنائی گئی دی ہے؟
 اس کندھ کو بنان آلے دا کے ناں سا؟
 شہنشاہ سن کندھ بنان دے کم اُپر کس بندے کو لایا؟
 جہاں قیدیاں کولوں کم کہد اگیا انہاں دے نال کیہہ سلوک ہو یا؟
 اس کندھ دے بنان دوران گل کتنے مزدور کم آئے تہ کتیاں دی موت ہوئی؟
 ایہہ کندھ کتنے وقت بیچ بن کے مکمل ہوئی؟
 اس کندھ دے بنان دا کیہہ مقصد آسا؟

خالی جگہاں کو مناسب لفظاں نال بھرو:

اسدے..... ملک چین دے بارے پنج تئس کے جانندے ہو؟ تئساں چین داناں تے ضرور سُنیا ہوسی
(نزدیکی، دور، گماہنڈی)

چین دی راجدھانی بیجنگ دے شمال پنج تائی ہانگ شان ناں دا پہاڑاں دا اک لما چوڑا..... ہے
(رستہ، سلسلہ، مقابلہ)

ایہ اوہ کندھ ہے جیہڑی دُنیا پَنج..... دے ہتھ نال بنی دی سبھاں کولوں لمی کندھ ہے
(انسان، بادشاہ، مشین)

اس دی لمبائی کہٹ بدھ..... میل (یعنی تن ہزار دو سو کلومیٹر)

(پنج ہزار، دو ہزار، ترے ہزار)

اج کولوں کہٹ بدھ..... پہلاں چین دیاں الگ الگ ریاستاں نے اپنے علاقے کو دشمن کولوں بچان
واسطے چار چو فیری کندھاں بنوئیاں سن

(ترے ہزار، بارہ ہزار، ناوں ہزار)

اج دے دور پنج پہاڑاں تے..... پنج کندھ بنان داکم اتنا مشکل نیہہ ہے جتنا کہ گجھ سوسال پہلاں سا
(پہاڑاں، دریاواں، ریگستاناں)

مگر..... دے حکم دی خلاف ورزی کوئی نیہہ سی کرسکدا

(بادشاہ، وزیر اعظم، سر پنچ)

ایسا انتظام کیتا گیا سی کہ..... دے اندر کوئی سنیہا (پیغام) اک پاسے تھوں دوئے پاسے تک پہنچایا جاسکے

(24 گھنٹیاں، 12 گھنٹیاں، 2 گھنٹیاں)

واحد تہ جمع

واحد دامطلب ہے کہلا۔ یعنی اک، زبان دے قاعدے مطابق واحد اک چیز، ناں، یا کسے وی شے کو آکھدے ہین پر جدوں اوہ اک کولوں زیادہ ہو جان دیاں ہین تہ انہاں کو جمع آکھدے ہین۔

مثال دے طور اُپر:

جمع

اٹاں

روٹیاں

امیداں

کتاباں

کرسیاں

چھچھے

گڑیاں

ککڑیاں

چڑیاں

واحد

اٹ

روٹی

امید

کتاب

کرسی

چھچھے

گڑی

ککڑی

چڑی

تساں واحد دے جمع بنان دا طریقہ سکھیا، پراسدی زبان تہ ہر زبان پنج گجھ اتجھے لفظ یا چیزاں
دے ناں وی ہوندے ہین جنہاں دا واحد ہی انہاں دی جمع ہے۔ مثال دے طور اُپر:

کہر

پتھر

قلم

ریڈیو

لو

کہر

پتھر

قلم

ریڈیو

لو

جمع دے واحد

واحد

لکڑی

روٹی

رہی

رستہ

ٹھا کہ

برف

ماہل

کالسری

جمع

لکڑیاں

روٹیاں

رہیاں

رستے

ٹھا کے

برفاں

ماہلاں

کالسریاں

ہُن تسیں واحد دے جمع تہ جمع دے واحد لکھو:

جہاز	کہوڑا
چڑیاں	ماسٹر
قالین	نلکیاں
کہواڑیاں	منجی
ہوا	اُلوں
روشن دان	لاٹین
توتے	داند
راشن	رے

مونث تہ مذکر:

مذکر: زبان دے قاعدے مطابق مونث انہاں چیزاں، ناواں یا جانداراں کو

آکھیا گیندا ہے جیہڑے نر ہون۔ مثال دے طور اُپر
مرد، بنداء، نائی، کہوڑا، ہاتھی، دکاندار، اُستاد،

مونث: زبان دے قاعدے مطابق مذکر انہاں چیزاں، ناواں یا جانداراں کو آکھیا

گیندا ہے جیہڑیاں مادہ ہون۔ مثال دے طور اُپر:
کہوڑی، ہتھنی، اُستانی، دھوبن، ہرنی، گاں

ہُن تسیں مونث دے مذکر تہ مذکر دے مونث کرو:

ککڑی	کبوتر	کھوتا	کہوڑی	چوکیدار	گدڑ	شیرنی	ہرن
توتی	چڑی	گاں	خجری	لوہار	سنیارا	بندا	لومڑی
مالی	مور	ہاتھی	سیٹھ				

درج ذیل جملیاں بچ گجھ اک ”مذکر“ ہین تہ گجھ اک ”مونث“ انہاں کو بلکہ بلکہ کروتہ اپنے جملیاں بچ استعمال کرو:

ماہڑے کھردے کول اک امب دا ”بوٹا“ ہے
امب دے بوٹے اُپر ”چڑیاں“ بیٹھیاں دیاں ہین
سڑک دے اُپراک ”گلوئی“ نسدی آسی۔
”کرسی“ کتھار کھی دی ہے؟
اس ”گاں“ کور سے نال بھن
”کٹورا“ مکھن دے نال پہریا دا ہے
”تھال“ بچ مکھانے تہرے دے آسے۔
”حاجی“ حج کر کے مُڑ آئے ہین۔
”لاڑی“ مچ سونہی لگدی سی۔
تمیز نال عزت ہے ”ماں“ آکھدی ہے۔
”کھوڑا“ مچ طاقت ورجانور ہے
”طوطا“ بڑی جلدی زبان سکھ کہندا ہے
”تھوہی“ داکم کپڑے تھونا۔
”ماسی“ نے سلام پہنچیا ہے
”ماما“ اجکل کتھا ہے؟
”ٹوپ“ لاکے موٹر سائیکل چلایا کر
تواہڑی ”ٹوپی“ کس رنگ دی ہے

اساہڑے تہوار

اساہڑے ملک ہندوستان ہاروں اساں نی ریاست جموں و کشمیر پنج وی بہوں ساریاں قوماں، مذہباں تہ تہذیبیاں ناکہ بہوں سوہنا گلستہ ہے۔ جس نے پنج طراں طراں نے سوہنے پھلاں نیاں پھلکاریاں ہین جیہڑیاں اساہڑی تہذیب تہ ثقافت نی نمائندگی کرنیاں ہین۔ انہاں قوماں، مذہباں تہ تہذیبیاں نے نال نال اساہڑے مذہبی تیوہار وی ہین جنہاں نیاں اپنیاں زندہ روایتاں تہ حقیقتاں ہین۔ ہندو، مسلم، سکھ عیسائی انہاں تہواراں کی اپنے اپنے مذہبی عقیدیاں نال جوش، جذبے تہ احترام نال منانے ہین۔ اک مذہب نے لوک دوئے مذہب نے لوکاں نے تہوار و رانھاں کی دل دیاں ڈوہنگیاں نال مبارک باد دینے ہین تہ ہک دوئے نی خوشی تہ غمی پنج برابر شریک ہونے ہین۔ اسراں نی اس روایت کی قائم رکھ کے تہ ہندواں، مسلماناں، سکھاں تہ عیسائیاں صدیاں تھیں قومی یکجہتی نا بہوں سوہنا ثبوت دتا ہے۔

مسلماناں نامقدس تہوار عید ہے۔ اس تہیڑے مسلمان اللہ نی بارگاہ پنج شکر ادا کرنے ہین تہ ہک دوئے نال خوشی خوشی گلے لاکے ملنے ہین تہ بہوں چنگے چنگے سواد آ لے کھانے بنائے جانے ہین۔ اس تہیڑے مچ خوشیاں ہونیاں ہین۔ ہک سال پنج مسلمان دو عیداں منانے ہین۔ پہلی عید کی عید الفطر آکھنے ہین۔ ایہہ عید رمضان نے ختم ہونے اُپر منائی جانی ہے۔ مسلمان رمضان پنج روزے رکھنے ہین تہ خدا نے اس حکم کی مننے نے شکرانے عید نی خوشیاں منانے ہین۔ اس تہیڑے ہرکمانے والا بالغ اپنے تہ اپنے عیال نی طرفوں صدقہ فطر غریباں تہ مسکیناں کی دینا ہے تاکہ غریب، مفلس تہ نادار پہراوی عید نے اس تہیڑے نی خوشی مناسکن تہ فاتے نی حالت پنج نہ رہن۔

دو جی عید کی عید الاضحیٰ آکھنے ہن ایہہ عید الفطر تھیں دو مہینے تہ دس تہیاڑے بعد منائی جانی ہے۔ اس عید کی عید بقر یا عید قرباں وی آکھنے ہن۔ ایہہ تہیاڑا وی مسلماناں ناں بہوں مقدس تہیاڑا ہے۔ آکھنے ہن جے حضرت ابراہیم علیہ السلام جیہڑے ہک بڑے پیغمبر سُن، انہاں کی خدا نا حکم ہو یا جے اپنے پتر کی قربانی واسطے پیش کرو تہ انہاں خدا نے حکم اُپر اپنے پتر حضرت اسمعیل علیہ السلام کی قربانی واسطے پیش کیتا۔ اس عظیم قربانی نی یاد بیچ مسلمان دُبیایاں، ہنڈواں، بکریاں، اونٹھاں تہ دوئے حلال جانوراں نیاں قربانیاں دینے ہن تہ قربانی ناماں رشتے داراں، واقف کاراں، غریباں مجتاجاں، مسکیناں بیچ بند نے ہن۔ ایہہ عید ذی الحجہ نے مہینے بیچ ہونی ہے تہ دس تریک کی منائی جاندی ہے۔ ایہہ عید اساں نے ملک تھیں ہک دن پہلیں مکہ معظمہ بیچ منائی جانی ہے۔ قربانی حج تھیں بعد ڈھائی تہیاڑیاں تک وتی جائی سکتی ہے۔ اس عید والے تہیاڑے وی مسلمان نوں نوں سچ سوہنے کپڑے لا کے عید الاضحیٰ نی نماز واسطے عید گاہ بیچ جاندے ہن تہ نماز پڑھنے تھیں بعد اپنے عزیزاں، رشتے داراں تہ دوستاں سنگ گلے ملنے ہن۔ ہک دوئے نیاں دعوتاں کرنے ہن۔ عید اں مسلماناں واسطے امن تہ اتحاد نا پیغام مہنی آنیاں ہن۔ تے لوک ہک جگہ جمع ہو کے اللہ نی عبادت کرنے ہن تہ اُس نا شکر ادا کرنے ہن۔

مسلماناں نیاں عید اں نی طراں ہندواں نے وی کئی متبرک تیوہار ہن جہاں کی ہندو لوک بہوں تہوم تہام نال منانے ہن۔ دیوالی ہندواں نا قدیم تہوار ہے۔ ایہہ تہوار اُس تہیاڑے نی یاد بیچ منایا جانا ہے جد شری رام چندر جی نے لٹکا کی فتح کیتا تہ اپنی بیوی سیتا جی کی لے کے کھر مڑ کے آئے سُن۔ شری رام چندر جی نا چوداں سالاں نا بن باس مگی گیا سا جس ویلے اوہ راجدھانی بیچ واپس پجھے تہ اُتھے سارے لوک سچ خوش سُن تہ انہاں سارے شہر بیچ چانن کیتا۔ اج وی ہندو لوک اس تریک اُپر راتی کھر بیچ چانن کرنے ہن۔ ہندواں نے عقیدے مطابق لوواں نی کثرت تجارت تہ مالی فائدے واسطے چنگا شگون ہونی

اس تہیاڑے شہراں پنج کہراں اُپر زمی تھی ہنی کے چھتاں توڑی لوہی لودسنی ہے۔ اس طراں نے کم پنج ہزاراں من بارود خرچ کر چھوڑنے ہین جنہاں اُپر لکھاں روپے خرچ ہونے ہین۔ موم بتیاں بالیاں جانیاں ہین، چراغ تہ بجلی نے رنگ برنگے لاٹو بالے جانے ہین۔ جس نے نال بہوں چنگا نظارا ہونا ہے۔ آتش بازیاں، پٹاخے، انار، ہوا سیاں تہ پھلجڑیاں وی خوب چلایاں جانیاں ہین۔

مذہبی لحاظ نے نال ایہہ تہوار ہندواں نے تجارتی سال نی شروعات نی حیثیت رکھنا ہے۔ اس تہیاڑے سوداگر تہ دکاندار لوک اپنے نوں کھاتے کھولنے ہین۔ اس نے نال نال مذہبی فرائض وی پورے کیتے جانے ہین۔ دیوالی تہوار شان تہ شوکت نے نال نال مالی طور اُپروی بڑی اہمیت رکھن آلا تہوار ہے۔

سکھ مذہب نے تہوار وی بڑی تہوم تہام نے نال منائے جانے ہین انہاں تہواراں پنج سکھ مذہب نے گوروں صاحبان نے جنم تہیاڑے انہاں نی شہادت نے تہیاڑے شامل ہین۔ انہاں بچوں خاص کر کے تہ

بیساکھی خالصا پنتھ دا جنم تہیاڑا
گورونانک دیوجی نا جنم تہیاڑا
گورو ہرگوبند صاحب نا جنم تہیاڑا
گوروتیج بہادر نی شہادت نا تہیاڑا
گوروارجن دیونجی نی شہادت نا تہیاڑا
گورو گوبند سنگھ جی نا جنم تہیاڑا
گورو گرنتھ صاحب نا پرکاش تہیاڑا

انہاں سبھاں تہیاڑیاں بچوں شری نائک دیوجی نے جنم نا تہیاڑا سکھاں بچ کج عقیدت تہ احترام تہ مذہبی جوش نے نال منایا جانا ہے۔ اس تہیاڑے خاص کر سکھ قوم نی روایت، اس نی تہذیب تہ اس نی تاریخ نی چھلک تیکنے کی لکھنی ہے۔ گوردواریاں بچ خاص پروگرام ہونے ہین جتھے پروچن ہونے ہین تہ لنگر بندے جانے ہین جتھے ہر مذہب نامنن آلا کوئی وی بندالنگر چھک سکنا ہے۔ اس تہیاڑے گوردواریاں بچ بہوں رونق ہونی ہے۔ تہ اتھے جا کے گوردوانا نائک دیوجی نی زندگی نے حالات تہ انہاں ناکلام جیہڑا گورگرنہ صاحب بچ موجود ہے سُننے ہین۔

دویاں مذہباں نی طراں عیسائی مذہب نے منن آلیاں نے وی کئی تہوار ہین۔ تہساں کی پتہ ہوسی جے عیسائی حضرت عیسیٰ علیہ السلام نی اُمت بچوں ہین، جنہاں کی مسلمان وی بڑا پیغمبر مننے ہین تہ انہاں نا احترام کرنے ہین۔ عیسائیاں ناسبھ کولوں بڑا مذہبی تیوہار کرسمس ہونا ہے۔ ایہہ تیوہار سیال نے موسم بچ آنا ہے۔ اس تہیاڑے سارے عیسائی لوک چھٹی کرنے ہین تہ چرچ بچ اکٹھے ہو کے حضرت عیسیٰ نی زندگی نے حالات تہ انہاں نیاں دسیاں گلاں بارے پادریاں کولوں سننے ہین۔ کھر کھر پھل تہ خوشبوواں ہونیاں ہین۔ عیسائی اک دوئے کی تحفے دینے ہین، تہ اک جلوس نی شکل بچ بڑے چرچ بچ جانے ہین۔ اس تہیاڑے رات نا منظر کج سو ہنا ہونا ہے۔ ہر پاسے لانا ہی لانا ہونیاں ہین۔ ہر گلی محلے تہ چھتاں نے اُپر رنگ برنگے بجلی نے لاٹو بلنے بجھنے رہنے ہین، چرچاں اُپر رنگارنگ لوواں بالیاں جاناں ہین۔ جنہاں نا نظارا بہوں سو ہنا ہونا ہے۔

ایہہ سارے تہوار اس اہڑی قومی بچہتی تہ آپسی بھائی چارے نی علامت ہین جنہاں بچ سارے لوک اک دوئے دے نال شریک ہونے مسارک بادیاں دینے تہ تحفے دینے ہین۔

پرٹھو سمجھو:

ثقافت	:	رسم و رواج
عقائد	:	عقیدے دی جمع، یقین، طور طریقہ
صاحبان	:	صاحب دی جمع
پرکاش	:	لو، روشنی
لنگر چھنا	:	لنگر بچوں کھانا، لنگر دا پرشاد کھانا
امت	:	نسل، قوم۔ کسے پیغمبر کومن والے لوگ
پجہتی	:	میل ملاپ، بھائی چارہ
علامت	:	نشانی

سمجھو تہ جواب دیو:

- اک سال پنج کتیاں عیدیاں ہوندیاں ہین؟
 رمضان دے بعد آن آلی عید کو کے آکھدے ہین؟
 اس عید دے اُپر مسلمان صدقہ فطر کس کو دیندے ہین؟
 دو جی عید کو کیہہ آکھدے ہین؟
 دو جی عید پہلی عید دے کتنے مہینے تے دناں بعد ہوندی ہے؟
 عید الاضحی یا بقر عید دے اُپر مسلمان کے کردے ہین؟
 دیوالی کس مذہب دے من آ لے لوک منیدے ہین؟
 دیوالی کس دی یا دینج منائی گیندی ہے؟
 سکھ مذہب دے کجھ بڑے تہواراں دے ناں دسو؟
 شری گورونانک دیو کو کیہڑے مذہب والے متندے ہین؟
 کرسمس کس مذہب دے لوک مناندے ہین؟
 کرسمس کیہڑے موسم پنج آندی ہے؟

خالی جگہاں کو مناسب لفظاں نال پہرو:

اساہڑے ملک ہندوستان ہاروں اساں نی ریاست پنجوی مچ ساریاں قوماں، مذہباں تہذیبیاں نا اک بہوں سو ہنا گل دستہ ہے

(جموں و کشمیر، کشمیر، جموں)

مسلماناں نامقدس تہوار ہے۔ اس تہیاڑے مسلمان اللہ نی بارگہ پنج شکر ادا کرنے ہین تے ہک دوئے نال خوشی خوشی گلے لاکے ملدے ہین تے بہوں چنگے چنگے سواد آ لے کھانے بنائے جاندے ہین

(عمید، بیساکھی، دیوالی)

اس عید والے تہیاڑے وی مسلمان نویں نویں مچ سوہنے کپڑے لاکے دی نماز واسطے عید گاہ پنج جاندے ہین تہ نماز پڑھنے تھیں بعد اپنے عزیزاں، رشتے داراں تہ دوستاں سنگ گلے ملدے ہین

(جمعہ، اتوار، عید الاضحیٰ)

دیوالی ہندواں دا قدیم تہوار ہے۔ ایہہ تہوار اُس تہیاڑے دی یاد پنج منایا جاندا ہے جد شری رام چندر جی نے کو فتح کیتا تہ اپنی بیوی سیتا جی کی لے کے کھرمڑ کے آئے سُن

(لڑکا، قلعہ، شہر)

اس تہیاڑے شہراں پنج کہراں اُپر تھیں ہن کے چھتاں توڑی لوہی لودس دی ہے

(زمی، تہرتی، اشمان)

سکھ مذہب دے تہوار وی بڑی تہوم تہام دے نال سنائے جاندے ہین انھاں تہواراں پنج سکھ مذہب دے دے جنم تہیاڑے انھاں دی شہادت دے تہیاڑے شامل ہین

(گورو صاحبان، استاد صاحبان، صاحبان)

نعت شریف

صدقے سدو میں حضرت خیر الانام دے
شیریں بیان آدم عالی مقام دے

فاقہ کشاں سوالیاں کو دیندے سے حضورؐ
لُقمے بچوں بھی لقمے بچا کے طعام دے

انصاف تہ عدل، مساوات بے مثال
ایہہ تحفے دلفریب نبیؐ دے نظام دے

بادِ صبا توں جا کے عرب دی زمیں اُتے
مکّے مدینے کو میرا دلی سلام دے دے

صلیٰ علیٰ دا ورد زبان پر مری ہوے
توفیق یا الہی اجئی صبح و شام دے

محمد عظیم خان

پرٹھو سمجھو:

سبھاں واسطے خیر آلا	:	خیرالانام
مٹھا بیان، مٹھی گل	:	شیریں بیان
پہکھا	:	فاقہ کش
گراہ	:	لقمہ
کھانا، رُٹی	:	طعام
انصاف	:	عدل
برابری	:	مساوات
سویردی ہوا	:	بادِ صبا
ذکر	:	ورد

سمجھوتہ جواب دیو:

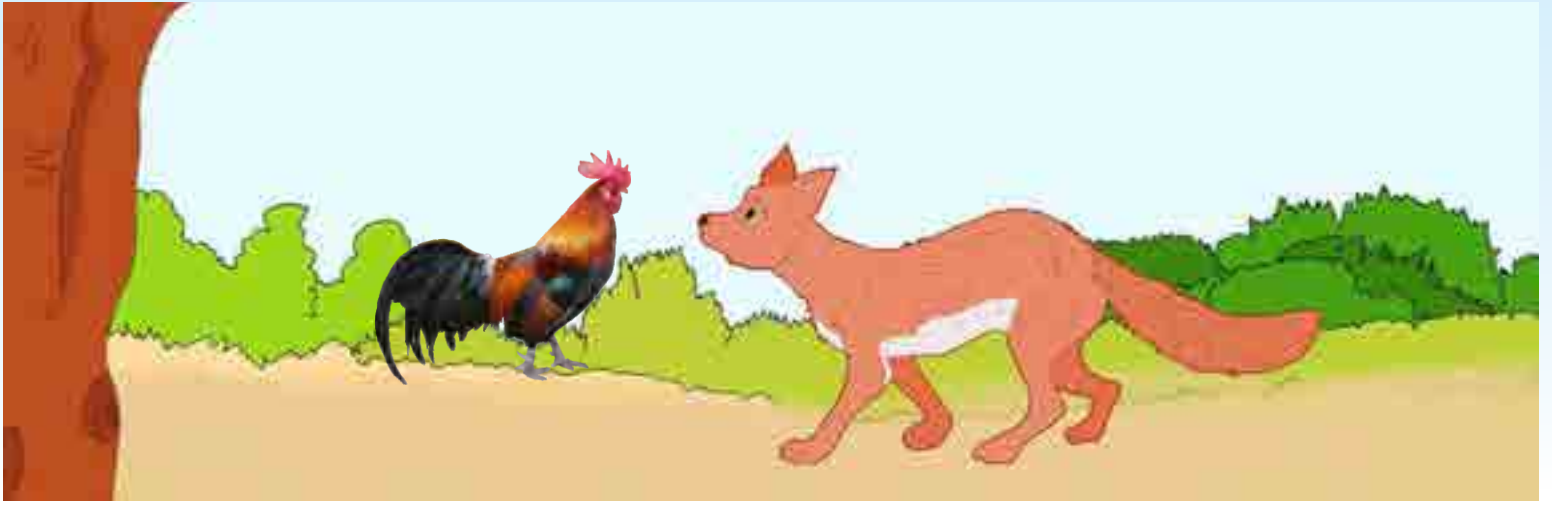
- ۱۔ شاعر آکھدا کہ شیریں بیان کون آسا؟
- ۲۔ کون پہکھیاں کو لقمے پچا کے دیندا آسا؟
- ۳۔ عدل تہ مساوات دی مثال کون آسا؟
- ۴۔ شاعر بادِ صبا کو کے عرض کردا ہے؟
- ۵۔ شاعر کس کو سلام پہنچدا ہے؟

بے وقوف گلگڑ

کسے جنگل بچ اک سوہناتے جوان گلگڑ رہندا آسا۔ اوہ روز سویلے اٹھد تہ بانگ دیندا آسا۔ اک دن اوہ اپنے معمول دے مطابق بانگ دے رہیا سا کہ کول دے اک بوٹے دی ٹاہلی اُتا اک کاگ بیٹھا بڑا غور لا کے اُس کو تک رہیا آسا۔ کاگ کو شرارت آئی تہ اُس نے گلگڑ دی تعریف شروع کر دتی ”گلگڑ! ماہریا پہراوا! جاننا ہیں جے تو اہری ایہہ بانگ کتنے کم دی ہے۔ تو اہری واز سُن کے ہی دینہہ جاگدا ہے۔ اگر توں بانگ نہ دیویں تہ ایہہ دینہہ جاگسی نیہہ تہ چارے پاسے ہنیرا ہی رہسی۔ دُنیا دی ہل چل ختم ہو جیسی“

جوان گلگڑ پہلاں وی بانگ دے کے خوش ہوندا سا مگر کاگ دے مُنہہ بچوں اپنی تعریف سُن کے اُس کو خوشی توں بجائے غرور آ گیا۔ اس نے سوچیا میں کتنا عظیم ہاں۔ لوگ میری عظمت کو نیہہ پچھان دے۔ اوہ دوڑدا دوڑدا اک بزرگ گلگڑ دے کول جا پہنچا تہ غرور نال اپنی گردن چک کے تہ آکڑ کے اوہ ساریاں گلاں جیہڑیاں کاگ سُن اسدے نال کیتیاں سُن اُس کو سنائیاں۔ بزرگ تہ سمجھدار گلگڑ نے کوئی جواب نیہہ دتا تہ اُس دیاں گلاں اُپر صرف مشکڑی بھر دارہیا۔ جوان گلگڑ کو اُسدی ایہہ چُپ چنگی نیہہ

لگی۔ اس نے سوچیا کہ شاید یہ بزرگ لکڑ ماہڑی عظمت کولوں سڑدا ہے۔ اوہ دوڑ دا دوڑ دا لومڑی دے کول گیا تہ سارا واقعہ اُس کو سنایا۔ لومڑی سُن جو ان لکڑ دیاں ساریاں گلاں چُپ کر کے سُنیاں تہ اُس دی بے وقوفی ورمشکڑی پہڑی پراوہ وی کجھ نیہہ بولی۔

جو ان لکڑ اک اک کر کے چڑی، توتے، رونسے تہ ہور کئی جانوراں کو ملیا۔ ساریاں نے اُس دی بے وقوفی اُپر ترس کھا ہدا تہ چُپ رہے۔ کجھاں نے اُس کو سمجھان دی وی کوشش کیتی پراُس کو کسے دی وی گل چنگی نیہہ لگی تہ نہ سمجھ بچ آئی۔

اس رات جو ان لکڑ کو نیندر نیہہ آئی۔ اوہ رات پوری جاگدار ہی تہ بے چینی جد حدتوں بدھ گئی تہ اُٹھ کے بانگ دین لگا۔ جو ان مرغے دی بانگ دین توں بعد ہی چڑیاں بولن لگ پیاں تہ دینہہ نکل آیا۔ ہر پاسے لوہی لوہو گئی تہ سارے جنگل بچ زندگی دی چہل پہل واپس آ گئی۔ ہُن لکڑ کو پکا یقین ہو گیا کہ زندگی دیاں ساریاں رونقاں تہ خوشیاں تہ رنگینیاں اُس دی بانگ دی وجہ نال ہین تہ بزرگ لکڑ تہ دوئے جانور اُس دی قابلیت کولوں سڑدے ہین۔

جو ان لکڑ غرور تہ نخرے دے نال بزرگ لکڑ کول پُجھا تہ اپنی کلغی اُچی کر کے اپنی بڑائی دے گیت گان لگا۔ اس نے بزرگ لکڑ کو بُرا بھلا وی آکھیا تہ ایہہ وی آکھیا کہ اوہ اُس دی قابلیت توں سڑدا ہے تہ اُس دی قابلیت نوں من بچ اپنی توہین سمجھدا ہے۔

بڈھا لکڑا جاں تک اس کو بچہ تہ نادان سمجھ کے کچھ نیہہ نہ آکھدا آسا۔ مگر جد پانی سر پر اچا ہون لگا تہ اُس سُن سوچیا کہ اس کو سبق سکھانا ضروری ہو گیا ہے ورنہ ایہہ کسے غلط راہ اُپر چل پسی گا تہ اُس کو ایہہ غرور تہ تکبر لے ڈُلسی۔

بڈھا لکڑا تھوڑی دیر تک چُپ چپیتا کھلا رہیا فر آستے آستے ٹُردا ٹُردا جوان لکڑا دے کول جا پہنچا تہ اچانک اُس اُپر حملہ کر دتا۔ جوان لکڑا اس واسطے تیار نیہہ سیاتہ اوہ بوکھلا گیا تہ جس وقت توڑی اوہ اپنا بچا کر سکدا بزرگ لکڑا نے اُس کو کافی زخمی کر چھوڑیا۔ مجبور ہو کے اوہ نس گیا۔

جوان لکڑا پوری رات درد نال گر لانداریہا۔ درد دی پیڑ نال اُس کو اک پل وی نیندر نیہہ آئی۔ سویر ہونے آلی سی پر اُس بچ بانگ دینے دی ہمت وی نہ سی۔ اس وقت اُس دی حیرانگی دی کوئے حد نہ رہی جد اس تکیا کہ اس دی بانگ تُوں بجن وی چڑیاں بولن لگ پیاں تہ دینہہ اپنے وقت اُپر نکلیا تہ چار پاسے لو ہو گئی۔ زندگی فر روز دی طراں ٹُری۔

جوان لکڑا کو ہُن اپنی غلطی دا احساس ہو یا۔ اس سُن سوچیا کہ کاگ سُن اس دے نال شرارت کیہ تہ جس شرارت کو اوہ سچ من کے چلدار ہیہا۔ اُس کو احساس ہو یا جے کاگ اُس کو غرور تہ تکبر دی راہ اُپر لانا چاہندا آسا۔ اُس نے اُسے وقت کن پکڑ کے اللہ تعالیٰ کو لوں معافی منگی تہ توبہ کیتی۔ اس تُوں بعد اُس سن کدے وی آکڑ کے تہ گھمنڈ دے نال گل نیہہ کیتی۔ تہ برابر وقت اُپر بانگ دیندار ہیہا۔

سمجھوتہ جو اب دیو:

کاگ سُن جوان لگڑ کو کیہہ آکھیا؟
لگڑ نے کاگ دی گل سُن کے کیہہ سمجھیا؟
جوان لگڑ بزرگ لگڑ دے کول کیوں گیا؟
بزرگ لگڑ چُپ رہیا تہ جوان لگڑ سُن کیہہ سوچیا؟
لگڑ ہو ر کیہڑے کیہڑے جانوراں کول گیا؟
لگڑ رات ساری کیوں نیہہ سُنّا؟
بزرگ لگڑ سُن آخِر جوان لگڑ دے نال کیہہ سلوک کیتا؟
جوان لگڑ نے آخِر بچ کیہہ کیتا؟
اس کہانی بچوں اساں کو کیہہ سبق ملدا ہے؟

جملیاں بچ استعمال کرو:

عظمت	عظیم	ہنیرا	تعریف	بانگ	بزرگ
جنگل	بے چینی	بے وقوفی	واقعہ	مشکوری	غرور
سبق	توہین	گیت	کلغی	قابلیت	رونق
شرارت	گھمنڈ	توبہ	زخمی	تکبر	

ساری دُنیا اک گراں

انٹرنیٹ

”دُنیا اک گراں ہو گئی نی ہے“ سائینس نے اُستاد ماسٹر بشیر ہوراں آکھیا تہ سارے بچے حیران ہوئی گئے کہ اتنی بڑی دُنیا کی ماسٹر جی گراں آکھنے ہین جد کہ اساں کی پتہ ہے کہ گراں تہ بہوں مچ نکلے جے نے ہین۔ اک گراں بچ زیادہ تھوں زیادہ پنجاہ یا سو کھر ہو سکے ہین۔ لیکن دُنیا تہ بہوں مچ بڑی ہے۔ خیر دُنیا تہ چھوڑ واسا ہڑا مک بہوں بڑا ملک ہے، اسا ہڑی ریاست وی اک گراں نیہہ ہو سکد۔

طارق اُٹھ کھلا ہو یا تہ اُس سوال پچھیا:

”ماسٹر جی! ایہہ تَس کے کھنے ہو؟ ایہہ اتنی بڑی دُنیا اک گراں کسراں ہو سکنی ہے؟“

ماسٹر بشیر ہوراں مُشکلڑی بہڑی تے جواب دتا:

”تساں ماہڑی گل پوری نیہہ سنی۔ ہمیشہ اگلے بندے نی گل پوری سُنو، بچھوتہ فرا گر سمجھ نہ

آورے تہ پچھو۔ میں ایہہ آکھنا اساں کہ دُنیا انٹرنیٹ نے نظام نی وجہ نال اک گراں نی طراں ہو گئی ہے“

”ایہہ انٹرنیٹ نا نظام کے ہوندا ہے ماسٹر جی!“ اس وار مجید پچھیا

ماسٹر جی ہوراں جواب دتا: ”پشلی وار میں تساں کی کمپیوٹر نے بارے دسیاسی۔ کہ کمپیوٹر پھمی دی نی سب کولوں بڑی ایجاد ہے۔ تہ اُس توں بعد اک نظام ہور ایسا ایجاد ہو یا جیہڑا کمپیوٹر نے نال جڑ یا ہو یا ہے۔ اس واسطے اس آکھ سکے ہاں کہ انٹرنیٹ اس نویں دُنیا نا مچ حیران کر دینے آلا عجبہ ہے۔ کمپیوٹر نے ایجاد ہون تے اس نے پنج دن رات ترقی ہون دے نال ہی سائنس داناں اک آتجی ٹیکنالوجی بنان ساتھ کوششاں شروع کر دتیاں سُن جیہڑی دُنیا پنج اطلاعات (معلومات) دی ٹیکنالوجی پنج ہک انقلاب لے آوے“

”ماسٹر جی! ایہہ اطلاعات نی ٹیکنالوجی کیہہ ہونی ہے“ اس بار منصور سُن سوال کیتا۔

”اطلاعات نی ٹیکنالوجی اُس طریقہ کار کی آکھنے ہین جس نے ذریعے لوکاں کی اطلاع تہ معلومات مہیا ہونی ہے۔ انٹرنیٹ ناسدھا سادہ مطلب ایہہ ہے کہ کمپیوٹر نا اوہ استعمال جس پنج ہزاراں، لکھاں تہ کروڑاں کمپیوٹر آپس پنج ملے نے ہوون۔ تہ آپس پنج اطلاعات تہ معلومات نا تبادلہ کرن۔ انٹرنیٹ اک ایہجا نظام ہے جس پنج ایہہ سارے کمپیوٹر اک مرکزی کمپیوٹر نے ذریعے نال جڑے نے ہین تہ اک دوئے کولوں معلومات حاصل کرنے تہ معلومات دینے ہین۔“

”انٹرنیٹ کولوں اساں کیہہ کیہہ معلومات کہن سکے ہاں“ طارق سُن سوال کیتا۔

”اس انٹرنیٹ اُپروں دُنیا دے کسے بھی موضوع تہ مضمون اُپر کوئی وی معلومات حاصل کر سکے

ہاں“ ماسٹر جی سُن جواب دتا: ”ایہہ معلومات اساں کی ویب سائٹ اُپر لھنیاں ہین۔ ویب سائٹ

انٹرنیٹ نے نظام بیچ اک ایسی مخصوص جگہ کی آکھنے ہین جتھا کسے موضوع اُپر معلومات مہیا کیتی گئی ہووے۔

اج کل اخبار پڑھن واسطے تَساں کی سویردا انتظار نیہہ کرنا پینا۔ کدے تَساں کول کمپیوٹر ہے تہ اوہ انٹرنیٹ نال جُویانا ہے تہ تَسیں کسے وی اخبار نی ویب سائٹ کھول کے تازہ ترین خبراں پڑھ، سُن تے دکھ سکے ہو۔ پہلاں اسیں اپنے دوستاں، رشتہ داراں تہ ہوراں کی چٹھی لکھنے ساں جیہڑی کئی دناں بعد بلکہ کدے کدے دویاں مکاں بیچ تے کئی کئی مہینے لاکے پہنچی تہ مُج چرکا نال جواب آونا آسا۔ فرٹیلی فون کرنے ساں، لیکن اج انٹرنیٹ نے نظام بیچ ”ای میل“، یعنی برقی چٹھی نی سہولت نے نال تَس اک پل بیچ اپنے دوست یا رشتہ دار کو چٹھی پہنچ سکے ہوو اُسے ویلے اُس نا جواب وی کہن سکے ہو۔ دُنیا بیچ نوئیں کیہہ گل ہو رہی ہے۔ گتھا زلزلہ آیا تہ گتھا کوئی حادثہ ہو یا۔ یا ہو کوئی وی معلومات اک پل وچ لہج جانی ہے۔ تَساں کی ریل گڈی یا ہوائی جہاز کی ٹکٹ دی لوڑ ہے تہ اس واسطے تَساں کی لائین بیچ لگ کے کئی کئی گھنٹے ضائع کرن نی لوڑ نیہہ سگول انٹرنیٹ نے ذریعے بھی تَسیں ایہہ ٹکٹ لے سکے ہو، حدتہ ایہہ ہے کہ انٹرنیٹ نے ذریعے تَس خریداری وی کر سکے ہو۔“

”خریداری کسراں نی ہے ماسٹر جی“ منصور نے فر پچھیا

”تَساں کی انٹرنیٹ اُپر خریداری آلی سائٹ تے جانی اپنے سامان نا آڈر بک کروانا ہے تہ فراوہ چیزاں تَساں نے پتہ اُپر ڈاک نے ذریعے بیچ جانیاں ہین۔ غرض کہ انٹرنیٹ جدید دُنیا نی حیران کرن آلی چیز بلکہ اللہ دین نا چراغ ہے جیہڑا جو تَسیں حکم کر سو گے حاضر کر چھوڑ نا ہے۔“

سمجھوتہ جو اب دیو:

انٹرنیٹ کیہ ہے؟
 ماسٹر جی نے دُنیاں کو اک گراں کِیاں آکھیا؟
 انٹرنیٹ کس دے نال چلدا ہے؟
 انٹرنیٹ اُپر تِس کیہہ کیہہ معلومات حاصل کر سکدے ہو؟
 ویب سائٹ کس کو آکھدے ہِن؟
 ماسٹر جی نے اللہ دین دا چراغ کس کو آکھیا آسا؟
 ای میل کیہہ ہے تہ اُس دے کیہہ فائدے ہِن؟
 انٹرنیٹ نے دُنیاں کِچھا انقلاب آندا؟

جملیاں بچ استعمال کرو:

انٹرنیٹ	دُنیا	نظام	کمپیوٹر	زلزلہ
ای میل	برقی چٹھی	جہاز	ٹکٹ	پل
گڈی	سائبرٹ	جدید	حکم	انقلاب
ترقی	اطلاعات	معلومات	سائینس	عجوبہ

جنگل

اللہ سُن اسماں نی کائنات نا نظام ایسا بنایا نا ہے کہ اگر اس نے بچ دخل اندازی کرنے ہاں تہ سارا نظام بگڑی جانا ہے۔ خدا نا ایہہ نظام سب کولوں بہتر تہ چنگا نظام ہے۔ جسراں قدرت نے دینہہ کی مخصوص کر رکھیا ہے کہ اوہ کس ویلے لہسی گا تہ چڑھسی، زمین کتنی دیر دینہہ نے چو فیری چکر پورا کرسی گی، دوئے سیارے تہ ستارے جیہڑے اس نظام نا حصہ ہین اوہ وہ اپنا اپنا مقرر کیتا نا کم کر رہے ہین۔ چن نا کم اوہ کرنا تہ تارے تہ دوئے سیارے اپنا کم کرنے ہین۔ اسے طراں زمین نے اُپروی بکھریاں بکھریاں چیزاں اپنا اپنا کم بخوبی انجام دے رہیاں ہین۔ دریا بگنے ہین، سمندر نا اپنا کم ہے تہ موسماں نا اپنا کم۔ اگر سیال نے بچ بارش نہ ہووے تہ نظام بگڑ جانا ہے، فصلوں کی نقصان ہونا ہے۔ اسے طراں برہیا بچ برف نہیہ پینی کیوں کہ قدرت نا نظام ہی اجیہا ہے کہ ایہہ مخلوق اُس نے کولوں فائدہ چا سکے۔

قدرت نے اس نظام بچ انسان نے بڑی دخل اندازی کیتی ہے۔ جنگلاں کی صاف کیتا تہ نویاں نویاں چیزاں بنان نی غرض نال شہر تہ بسائے ہین پر زندگی واسطے ضروری چیزاں ختم ہو رہیاں ہین جسراں کہ اسا ہڑے جنگل۔ پہلاں انسان کی پتہ نہیہ سی کہ جنگل نی اس واسطے کیہہ اہمیت ہے۔ لیکن فرسائینس دانانا سُن ثابت کیتا کہ اس زمی نے اُپر زندگی نے نظام کی چلان واسطے جنگلاں نی بہوں ضرورت ہے۔ جنگلاں نی وجہ ناں زمی اُپر موسماں نیاں تبدیلیاں، ساہ لین واسطے ہواتہ ہو رہیوں ساریاں چیزاں ممکن ہونیاں ہین۔ اتھے تک کہ اس جس کاپی نے اُپر لکھنے ہاں یعنی کاغذوی جنگلاں نے باعث ہے۔

انسان بڑی تیزی نال بوٹے کپنا ہے لکڑی بالن واسطے، کہر بنان واسطے لیکن اس نے نال نویں بوٹے لانے نی اُس کی کوئے فکر نیہہ۔ سائینس دان آکھنے ہین جے کدے اسے رفتار نال جنگل تہ بوٹے کپے جانے رہے تہ اک دن اس زمی نے نظام بگڑ جاسی تہ ایہہ تہرتی انسان نے رہن لائق نیہہ رہن لگی۔ تْساں کدے سوچیا کہ اگر اس زمین اُپروں ہو ختم ہو جائے، پانی نی قلت ہو جائے، بے وقت بارشیاں ہوں، تہ برفاں پین لگن، تہ اس اس زمی اُپر کسراں رہ سکے ہاں؟

اس واسطے بوٹے اساہڑی زندگی نی بقا واسطے بہوں ضروری ہین، اساں کی چاہی نا ہے کہ بوٹے لاواں تہ جنگلاں کی ضائع کر کے قدرت نا نظام نہ بگاڑاں کتیاں جے ایہہ اساہڑے حق بچ ہے۔

اساں کو چاہی نا ہے کہ اُس لوکاں کی جنگلاں نے فائدے بارے دساں تاں جے اوہ جنگل نہ کپن تہ نال ہی نویں بوٹے وی لان۔ اساں نا فرض ہے کہ اس اپنے کھرے کول، یا کھیتاں نے بچ خالی پی زمی اُپر بوٹے لاواں۔ ایہہ بوٹے اساں کی پھل، لکڑی تہ ہو رچ فائدے دینے ہین۔

سمجھوتہ جو اب دیو:

اسا ہڑی زندگی بچ جنگل تہ بوٹے کتیاں ضروری ہین؟
بوٹے کتہہ کتہہ کم آنے ہین؟
اساں کو جنگل بچان واسطے کتہہ کتہہ کرنا چاہیدا؟
اساں کو بوٹے کیوں لگانے چاہیدے ہین؟
سائینس داناں دا کتہہ خیال ہے جے جنگل کپن دے نال کس چیز دا خطرہ ہے؟
اساں کو ساہ لینے واسطے ہوا کتھوں لبھدی ہے؟
قدرت دے نظام بچ دخل اندازی دا کتہہ نقصان ہے؟

جملیاں بچ استعمال کرو:

قدرت	نظام	زندگی	جنگل
ساہ	کائنات	مخلوق	بخوبی
سائینس	کاغذ	رفقار	قلت
بقا	حق	فرض	

دوست دے ناں اک چٹھی

ماہڑیا دوست.....منصور

السلام علیکم!

کچھ دن پہلاں میں تگی اک چٹھی باہی سی لیکن اُس نا کوئی جواب نیہہ آیا۔ مگی پتہ لکیا ہے جے تُوں اس واروی اپنی جماعت پنج اول درجے نال پاس ہویاں ہیں۔ تگی بڑی مبارک باد! اسان نے امتحان ختم ہوئی گئے ہین پر نتیجہ اجاں نیہہ آیا۔ اُمید ہے جے ہفتے دس دنوں تک نتیجہ آئی جاسی۔

کچھ تہیاڑیاں پہلاں میں نسرین تہ پہا پاپا ہور دہلی گئے نے ساں۔ دہلی نی سیر کرن پنج بڑا مز آیا۔ دہلی ہک بڑا تہ تاریخی شہر ہے۔ ایہہ اساہڑے ملک نی راجدھانی ہے۔ اتھے اسان لال قلعہ، جامع مسجد، جنتر منتر تہ ہور بہت ساریاں جگہ تکیاں۔ جامع مسجد بڑی تہ شاندار مسجد ہے۔ اس کی بنان واسطے ہلکے لال رنگ دے پتھر برتیا گیا ہے۔ اس کی مغل بادشاہ شاہ جہان نے بنوایا سی۔ دیکھ کے حیرانی ہونی ہے کہ اُس زمانے پنج جد مشیناں، کریناں تہ ہور سامان نیہہ سی۔

اتنی شاندار تعمیر کسراں ہوئی۔ میں تے پہا پے نے جامع مسجد پنج جمعہ نماز ادا کیتی۔ تہ اُردو بازار
نی سیر کیتی جتھے پہا پے ہوراں گجھ کتاباں وی خریدیاں تہ میں وی کہانیاں نی اک کتاب لے
خریدی۔

لال قلعہ وی بہوں شاندار تہ تکن لائق قلعہ ہے ایہہ وی شاہجہان نی تعمیر ہے، اس نے چار چو فیری مچ
اُچی کندھ تہ بُرج ہین، اس کندھ کی فصیل آکھنے ہین، اس نے اندراج وی مغل بادشاہاں نے دور
نیاں یادگار چیزاں موجود ہین۔ اس پنج جان واسطے ٹکٹ لینا پینا ہے، تہ اندر کدے کدے میلہ وی
لگنا ہے۔

دہلی نی سیر کر کے مچ مزا آیا۔ جدوں سیال نیاں چھٹیاں ہون تہ دہلی نی سیر ضرور کریاں۔
اج نے دور نی سب کولوں مزدے دار تہ شاندار چیز دہلی نی ”میٹروٹرین“ ہے۔ ایہہ ٹرین
زمین نی پیٹھ چلنی ہے تہ اتنی تیزی تہ خاموشی نے نال چلنی ہے کہ پیٹھن نی نوبت ہی نیہہ آنی۔ اندر
بڑکے کھلے ہونے نال ہی اسٹیشن آجانا ہے۔ میٹروٹرین اساہڑے ملک نیاں باقی ٹریناں کولوں
بالکل الگ ہے۔ ایہہ اتنی سوہنی ہے جے چڑھ کے لہنے نادل ہی نیہہ کرنا۔ تگی ماہڑا مشورہ ہے کہ جد
وی دہلی جانے ناموقعہ ملیا میٹرونی سواری ضرور کریاں۔

ساریاں کی سلام!

تواہڑا دوست

فاروق احمد خان

سمجھوتہ جو اب دیو:

اساہڑے ملک دی راجدھانی دا کیہہ ناں ہے؟
دہلی پنج کیہڑیاں کیہڑیاں جگہاں خاص کر کے دیکھن دے لائق ہین؟
جامع مسجد کو بنان واسطے کسراں دے پتھر دا استعمال کیتا گیا ہے؟
لال قلعہ کس سُن بنوایا ہے؟
فصیل کس کو آکھدے ہین؟
لال قلعہ دے اندر کس دیاں یادگاراں موجود ہین؟
میٹروٹرین کس شہر پنج ہے؟

جملیاں پنج استعمال کرو:

تاریخی	امتحان	مبارک	چٹھی	لال قلعہ
کتاب	نماز	شاندار	جنتر منتر	جامع مسجد
بادشاہ	مغل	فصیل	ٹکٹ	شاہجہاں
موقعہ	ملک	اسٹیشن	زمین	میٹرو